

Titia Bergsma uit Leeuwarden staat gek genoeg op menig Japanse vaas. Het mysterie van de oosterse Titia-hype is recent ontrafeld.

Het geheim van Titia ontsluit

Henny de Lange

Titia uit Leeuwarden werd ze genoemd: de vrouw die is afgebeeld op een vroeg 19de-eeuwse Japanse vaas die zich al tientallen jaren in de collectie van het Keramiekmuseum Princessehof in Leeuwarden bevindt. Maar wie Titia was en waarom haar portret op een antieke Japanse vaas staat, was aanvankelijk niet bekend.

Pas enkele jaren geleden ontdekte een verre nazaat, René Bersma, na een lange zoektocht dat Titia Bergsma uit Leeuwarden in 1817 als eerste westerse vrouw voet aan wal zette in Japan. Tegen alle regels in, want buitenlanders mochten – op een handjevol kooplieden na – het land niet betreden. Vrouwen werden sowieso niet als kooplieden beschouwd. Over de consternatie die Titia veroorzaakte onder de Japanners en haar dramatische lotgevallen, is nu een documentaire gemaakt, die morgen wordt uitgezonden op televisie.

Voor japanologen is Titia Bergsma waarschijnlijk niet meer dan een onbelangrijke voetnoot in de geschiedenis van de Nederlands-Japanse betrekkingen. Slechts drie maanden verbleef ze op het eilandje Deshima, in de baai van Nagasaki. Maar haar aanwezigheid bracht het hele land in rep en roer. Het hof bemoeide zich met haar aanwezigheid en stuurde zelfs hofschilders, onder wie de beroemde Kawahara Keiga, naar Deshima om deze roodharige bezienswaardigheid te portretteren. Ze viel

Kawahara Keiga, schildering van Maraty en Titia, Prefectuur Nagasaki.

bij wijze van spreken in dezelfde categorie 'exoten' als de eerste olifant die vier jaar ervoor in Japan was aangekomen. Ook die werd afgebeeld door Keiga. Na haar gedwongen vertrek uit Japan, duurde de Titia-hype voort: de tekeningen van Keiga en andere schilders dienden als voorbeeld voor latere prenten en schilderijen.

Meer dan 1500 variaties met Titia in de hoofdrol zijn er gemaakt, met haar rode koraalketting als blikvanger. Zelfs nu wordt ze nog steeds af-

gebeeld. Naar schatting is haar portret inmiddels vier miljoen keer gekopieerd, vooral op porselein. Wie als toerist in Japan op zoek gaat naar een souvenir, heeft grote kans om met een beeldje van Titia of een kommetje met daarop haar portret thuis te komen.

In de toonaangevende musea van Japan kun je terecht voor de originele prenten en schilderijen die van haar werden gemaakt, waaronder een levensgroot portret waarop tot in de finesses is weergegeven hoe ze was gekleed en wat haar maten waren.

De basis voor de tv-documentaire van Paul Kramer en René Mendel vormt het boek dat René Bersma schreef over de lotgevallen van Titia. Dat de 'g' in zijn achternaam ontbreekt, is het gevolg van een schrijffout bij een geboorteaangifte in 1822. Bersma zocht – met hulp van zijn Japanse echtgenote – de geschiedenis van Titia uit, nadat hij haar op het spoor was gekomen via een boek uit de nalatenschap van zijn vader.

Titia Bergsma (1786-1821) is de middelste van drie dochters van het echtpaar Ennius Bergsma en Bartha Schultz. In 1804 leert ze de zeven jaar oudere Jan Cock Blomhoff kennen, maar haar ouders vinden haar te jong om te trouwen. Blomhoff vertrekt naar Batavia, om een paar jaar later door te reizen naar de Nederlandse handelspost op Deshima, waar hij als magazijnmeester gaat werken onder leiding van het toenmalige opperhoofd Hendrik Doeff.

Vaas, Japan, eerste helft 19de eeuw, porselein, 29,5 cm, Keramiekmuseum Princessehof Leeuwarden.

In 1815 keert Blomhoff terug en bloeit de romance met Titia weer op. Op 12 april van dat jaar treden ze in het huwelijk. Enkele maanden na de geboorte van zoon Johannes, in maart 1819, valt het besluit om naar Batavia te vertrekken.

Titia is door de verhalen van haar man nieuwsgierig geworden naar 'de Oost'. Petronella Munts gaat mee als 'minnemoer' en kindermisje. Ze wonen er nog maar een half jaar als Jan Blomhoff tot opvolger van Hendrik Doeff op Deshima wordt benoemd. Jan neemt een groot risico door Titia, Petronella en het Javaanse dienstmeisje Maraty mee te nemen. Hij weet dat vrouwen (met uitzonde-

ring van prostituees) niet worden toegelaten op Deshima, maar hij gaat ervan uit dat hij met zijn hoge positie wel iets kan regelen.

In augustus 1817 arriveren ze in de haven van Nagasaki, waar de vrouwen te horen krijgen dat ze niet welkom zijn. Uiteindelijk worden ze toch toegelaten op het eiland, maar al snel komt de boodschap dat hun verblijf van korte duur zal zijn.

De komst van vrouwen is in strijd met de afzonderingspolitiek van Japan, die sinds 1639 van kracht was en inhield dat buitenlanders, op een aantal kooplieden na, het land niet mochten betreden. En vrouwen al helemaal niet. Alles wordt in het

Souvenirs 'made in Japan'

Keramiekmuseum Princessehof in Leeuwarden heeft een kleine expositie ingericht van souvenirs 'made in Japan' met afbeeldingen van Titia: kopjes en schotelletjes, plaquettes, kommetjes, beeldjes en poppen. Soms twijfel je of het wel om een afbeelding van Titia gaat, maar haar koralen ketting geeft de doorslag. Die duikt altijd weer op en ook kijkt ze meestal naar links, net zoals op het originele portret dat de Japanse hofschilder Keiga in 1817 van haar maakte. Echte kunstvoorwerpen ontbreken op de expositie met één uitzondering: de 19de-eeuwse Japanse vaas die Nanne Ottema, de oprichter van het Princessehof, in 1933 kocht bij

de Oost-Aziatische Handelsmaatschappij in Amsterdam. Hoewel niet op de hoogte van de lotgevallen van Titia, bracht hij de afbeelding op deze vaas van Titia en haar zootje al wel in verband met de familie Blomhoff, omdat deze is overgenomen van een schilder die teruggaat op de schilderijen van Keiga. Er zijn maar weinig voorwerpen met een dergelijke versiering bekend. Daarom is de vaas de afgelopen decennia ook regelmatig geëxposeerd in binnen- en buitenland. De tentoonstelling 'Titia van Leeuwarden', is tot 30/3 te zien in Keramiekmuseum Princessehof, Grote Kerkstraat 11, Leeuwarden, www.princessehof.nl

Kawahara Keiga, schildering van Deshima, Maritiem museum Prins Hendrik, Rotterdam.

Verliefd op Titia

De Avro zendt de documentaire 'Verliefd op Titia. Een Hollands icoon in Japan' uit op zondag 9 maart om 18.10 uur, Close Up, Nederland 2.

Het boek 'Titia, de eerste westerse vrouw in Japan' van René Bersma is uitgegeven door Mozaic in België, ISBN 90-90173-49-8.

werk gesteld om een uitzondering te maken voor Titia. Er gaan brieven naar het hof in Edo, en Titia stuurt ook zelf, zonder dat haar man het weet, tevergeefs een smeekmede naar het hof. Op 6 december 1817 vertrekt de Vrouwe Agatha vanuit Nagasaki naar Batavia met de drie vrouwen en kleine Johannes aan boord. Vanuit Batavia gaat de reis richting de Nederlanden, waar ze in de zomer van 1818 afmeren in Den Helder.

Met Titia's gezondheid gaat het niet goed. Ze kwijnt weg zonder haar man en op 2 april 1821 sterft ze op 36-jarige leeftijd. Ze wordt begraven in de Nieuwe Kerk in Den Haag. Pas

in de zomer van 1822 hoort Jan Blomhoff dat Titia is overleden. Een jaar later keert hij terug naar zijn zoon.

Titia's verblijf op Deshima mag dan maar kort zijn geweest, voor Japanners is ze nog steeds een icoon. Op kopjes en schotelletjes, plaquettes en kommetjes en in de vorm van beeldjes leeft ze voort. Er is zelfs een tekenfilm gemaakt over de lotgevallen van de eigenwijze en avontuurlijke Friezin. En bij de Nieuwe Kerk in Den Haag (waar haar graf al lang is geruimd) meldden zich af en toe Japanners om haar te gedenken. In Nederland herinnert niets meer aan Titia, behalve dan die ene antieke vaas in Keramiekmuseum Princessehof.